

SUNUŞ

Recâizâde Mahmut Ekrem; *Araba Sevdası*'nı kaleme alarak Türk roman tarihinde, "romantizmden realizme geçen ilk romancı" unvanına sahip olmuştur. Eser; konusu, tipleri, psikolojik tahlilleri ve çevre tasvirleriyle ilk realist romanlardan kabul edilir.

Araba Sevdası her ne kadar yazar tarafından "eğlenmek için" yazıldığı söylene de Tanzimat devrinde yetişen alaf-ranga tiplerle alay etmek için yazılmıştır. İlk olarak 1895 yılında resimli olarak *Servet-i Fünun* dergisinde tefrika edilmiş ve bu tefrika Ressam Halil Paşa tarafından resimlendirilmiştir. Eski harflerle 1896'da basılan eser, yeni harflerle 1940 yılında yayımlanmıştır. Recâizâde Mahmut Ekrem "Okurlara" başlıklı yazıda eseri yazma sebeplerini anlatır.

Çizilen 12 resmin romanda anlatılanlarla birebir uyumlu olması, eserin konusunun can alıcı kısımlarına işaret etmesi, o günün roman yayımlamadaki anlayışını göstermesi bakımından üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu sebeple biz de bu resimleri yayımlamayı uygun bulduk. Ancak orijinalinde resimlerin bazılarının yerlerinin hatalı olduğunu düşünerek konuyla ilgisi olan yere koyduk.

Bihruz Bey yazları Çamlıca'da, kışları ise Süleymaniye'de oturan, şık giyinmesini seven ve arabalara tutkun genç bir beydir. Bihruz Bey'in Periveş'e âşık olması, Keşfi Bey'in

söylediği yalanlar, Bihruz Bey'in Periveş'e yazmaya çalıştığı mektuplar ve bu yüzden düştüğü komik durumlar aslında yazarın da dediği gibi "hazin bir hikâye"dir. Sonuç olarak bu roman, Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a olan aşkını anlatıyor görünse de aslında o dönemin toplumu ile ilgili önemli eleştiriler yapmakta ve özellikle gençleri etkileyen Batı etkisinin olumsuz sonuçlarını ele almaktadır.

Mösyö Piyer, dünya siyasetiyle ilgilenen ancak menfaatini düşünerek öğrencisine ciddi yazılar yerine açık saçık resimli kitaplar getiren, onunla ders çalışmak yerine kumar oynayan menfaatçi bir kişi olarak dikkat çekmektedir.

Günümüzde eseri orijinalinden okuyup anlayacak ve eserin zevkine varacak okuyucu sayısı ne yazık ki fazla değildir. Dildeki değişimin çok hızlı olmasından kaynaklanan bu durumdan, *Araba Sevdası* romanının olumsuz etkilenmemesi için sadeleştirilmesi yoluna gidildi. Fransızca kelimeler metin içinde o devirdeki söyleniş biçimiyle yazıldı, bu tür kelime ve cümlelerin orijinal yazılışları ve anlamları bazen köşeli parantez içinde bazen de dipnot olarak verildi.

Türk Klasikleri serisi içinde *Araba Sevdası*'nın sadeleştirilmiş metnini yayımlayarak günümüz okuyucusunun roman tarihimizin ilk basamaklarını oluşturan eserleri okumasını sağlamayı amaçlamaktayız.

Osman Sevim

OKURLARA

Bilinir ki insan eğlencesiz yaşayamaz. Bendeniz gibi yaradılış olarak yalnızlığı sevenler için ise okumak ve yazmaktan iyi eğlence olamaz. Şu kadar ki sürekli bu şekilde meşgul ve özellikle ciddi olunca yorgunluğuna dayanmak mümkün değildir. Bu hâlde yorgunluğu az, eğlencesi çok meşguliyetler aranmak tabiidir. İşte şu ihtiyacın sevkiyledir ki ara sıra böyle şeyler yazmakla eğlenerek vakit geçirmeye mecbur oluyorum.

İyi bilirim ki içimizde bu türlü meşguliyeti, mesela satranç oynamaktan on kat boş, bahçe kazmaktan on kat faydasız sayanlar az değildir. Belki de bu hüküm doğrudur. Ne fayda ki ben satrancı merak edemedim... Bahçe kazmaya ise mevsimin müsaadesi yok!..

“Muhsin Bey” hikâyesi hiçbir şey değil iken okurlar tarafından epeyce rağbete ulaştığı için bu hikâyenin de yayımlanmasına cesaret olundu. Niyetim bunları birkaç parçaya erdirmek ve ondan sonra biraz daha büyüklerini yazmaktır.

İnsanlıkla ilgili olarak meydana gelmekte olan ibret vesilesi olaylara ve durumlara şiir ve hikmetle karışık bir gözle bakılırsa hepsi de çok hazin görünür. Bunlardan birtakımının üzüntü gözyaşlarıyla, diğer bir kısmının da şaşkırtan gülüşle kabul edilmesindeki feciliğe değil, iş itibara aittir. Hakikat ve imkân dairesinde tasavvur ve tasvir olunmakta şartta

bağlı olan büyük-küçük hikâyeler ise olayların ve insanlık hâllerinin birer ibret gösteren aynasıdır.

Bu düşüncelere göre “Muhsin Bey” hikâyesi okurlarca ağlanacak şeylerden görülmüş olduğu hâlde bu “Araba Sevdası” gülünecek hâllerden sayılsa gerektir. Fakat dikkat olursanız bu, ondan elbette daha fazla hazin, elbette daha çok acı vericidir!..

İstinye, 28 Kasım 1889
Recâizâde Mahmut Ekrem

BİRİNCİ KISIM

1

Üsküdar'dan Bağlarbaşı yoluyla Çamlıca'ya gidilirken Tophanelioğlu'ndaki dört yol ağzı mevkiinden yaklaşık olarak bir yüz adım ileriye bakılacak olunursa o geniş şosenin ortasının sonunda etrafı birçok arşın¹ kadar yükseklikte duvar içine alınmış bir ağaçlık görülür.

Bu ağaçlığa varıldığı gibi şose yol sağ ve sol olmak üzere iki kola ayrılır. Duvar ile çevrilen ağaçlığın büyük bir kapısı vardır ki iki yolun tam ayrıldığı noktada bulunur.

Sağ ve soldaki yollardan hangisine gidilecek olsa diğer tarafı ağaçlıkla sınırdır. Ağaçlığın yanındaki duvar alçak olduğundan üzerinde hayvan ve özellikle insan aşamamak için bunca teller uzatılarak korunmuştur.

1 arşın: Yaklaşık 68 cm.lik bir uzunluk ölçüsü.

Hafif bir yokuş üzerindeki bu yollardan adi yürüyüş ile dört-beş dakika kadar gidilince daima duvar ile çevrili olan ağaçlık bir meydancığa ulaşılır. Ağaçlığın burada da cephe- de aşağıkine paralel bir kapısı vardır. Yüksekten kuş bakışı bir gözle bakmak mümkün olsa bir koni şeklinde görünecek olan ağaçlık burada biter ise de iki yol yine birleşmez. Meydancığın bir otuz adım ötesinde epeyce geniş ve yüksek bir set üzerinde –eski dükkânları taklit yolunda yapılmış– enli saçaklı bir kattan ibaret bir bina ve bunun etrafında bazı büyücek ağaçlar mevcuttur. Onun üst yanında diğer bir set ile başlayan yer ise birtakım servi ve meşe ağaçlarını ve vaktiyle kırılmayıp kalmış ve mevkiin Sarıkaya ismiyle meşhur olmasına sebep olmuş büyük büyük sararmış kayaları olan, inişli yokuşlu terk edilmiş bir mezarlıktır ki geçtiğimiz meydancıktan buraya değin olan mesafede yine bir beş dakikalık kadar tahmin olunur.

Bu mezarlık da geçildikten sonradır ki iki yol hem birleşir hem de düzleşir. Buradan yine bir beş dakika kadar ileri yürünürse artık Çamlıca dağının eteğinde Kısıklı köyünün çarşısına varılmış olur.

Buraya çıkıncaya kadar yorulmadıksa yine aşağı doğru inelim de noktalarını ve hududunu tayin ettiğimiz mevkiileri araştıralım. Tabiidir ki bu araştırmada sınırları olan ağaçlıktan başlayacağız.

Burası “Çamlıca Bahçesi” adıyla İstanbul’da en evvel düzenlenmiş ve açılmış olan bahçedir. Birkaç zamandan beri halkın ilgisinden bütün bütün uzak olduğu için çoğu günlerde kapıları kapalı durur.

Yazın, özellikle baharlarda bu bahçeyi açtırıp da aşağıki kapıdan içerisine girerseniz beş-on adım ilerleyerek etrafınıza

bir bakiverince çok büyük ve bakımlı bir gönül açan bahçede bulunduğunuzu derhal anlarsınız.

Bahçenin yalnız yapıldığı tarihte güzel görünmesi fikriyle değil, ileride, yani zamanlar gelip geçtikçe ağaçların, ormanların büyüyerek alacakları hâle göre güzelliklerini daima artırarak muhafaza edebilmesi düşüncesiyle yapılan iç kısımlarına o büyüklü küçüklü tarhlarının² uyum ve vaziyetlerine bakarak önce düzenlemeyi üstlenen becerikli tabiatsever kim ise onun sanatına hayran olduktan sonra her tarafını birer birer dikkatle ve beğenerek gözden geçirmeye başlarsınız.

Dışarının meraklı bakışlarını kesmek için kenarlara hoş bir düzende dikilip gereği gibi bollaşmış, dal budak salıvermiş salkım, aylandız,³ at kestanesi gibi gölgelik ağaçlar ile orta yerlerde yer yer dikilmiş çınar, kavak, manolya, salkımsöğüt gibi türlü türlü ağaçlar ve bazı yerlerde bakışların değil, güneş ışınlarının bile içerisine kolaylıkla giremeyeceği şekilde sıklaşmış ormancıkların etrafında dolaşır, bunları fazlasıyla beğenirsiniz. Biraz ilerleyince bir düzlüğün ortasında üstü kapalı, etrafı açık kameriyemsi bir şey ve bazı kenar yollar üzerinde kulübe tarzında düzgün ve dizi dizi, ufak ufak binalar gözünüze çarpar. Bunlardan kameriyeye benzeyen şeyin özel günlerde ahenk icrası için çağrılacak çalgıcı takımına ait bir yer o kulübelerin de bahçe içinde yiyecek ve meşrubat satmak için yapılmış büfeler olduğunu anlar, bunları da beğenirsiniz.

Azıcık daha ileri gidince bir büyük *lâk*⁴... onun ortasında pek hoş bir adacık... Bu adayı kıyıya bağlamak üzere düzensiz şekilde çitten yapılmış tabii ve güzel köprüler, adanın

2 tarh: Bahçe ve parklarda çiçek dikilmesi için ayrılmış alan.

3 aylandız: Sedefgillerden kokan bir ağaç.

4 lâk (lac): İnce, uzun bahçe havuzu.

Acele ile giriş ücreti vermeyi unutmuştu. Yapılan ihtar üzerine elini cebine soktu. Bir mecediye⁹³ çıkardı. Para alan adama fırlattı. Mecidiyenin üst tarafını almaya meydan yoktu. Koşar gibi bir süratle yürürken Keşfi Bey'i biraz önce gördüğü yerde göremeyince süratini daha artırdı. Bu aralık yolunun üzerinde karşıladığı süslü bir madamanın fistanına bastı, yırttı. Te-laşından zarar gören kişinin cinsiyetini ve özellikle kayıtsızlığını düşünemeyerek:

– *Pardon mon şer!*⁹⁴ dedi geçti. Biraz daha ötede bir tepsi içinde kahve ve bira götürmekte olan garsona çarptı, tepsiyi yere düşürdü. Şişeler kırıldı. Dökülen kahveler, biralar kendisiyle beraber kadın erkek, birkaç kişinin daha üstüne başına sıçradı. O yine koşup gidiyordu. Garson:

– Beyefendi, beyefendi! Bizim zararlar ne olacak, diye hay-kırmaya ve arkasından koşmaya başladı. Çaresiz bunun için de durdu. *Jilesinin*⁹⁵ cebinden bir altın çıkardı, garsona doğru attı. Bu aralık tanıdığı bir zata rast geldi. O zat bir şey söylemek, bir şey anlatmak için kendisini yolundan alıkoymak istediye de bey:

– *Je afer, je afer! Jö süi je presse!*⁹⁶ diyerek bundan kurtuldu. Hele güç bela kapıdan çıktı. Arabasını buldu. *Par malör*⁹⁷ arabacı hayvanların önüne birisini bırakarak o da kendinin bir ufak işi için bir tarafa gitmişti. Bihruz Bey, arabacının dönmesini beklemedi. Hemen yerine çıktı. Dizginleri eline aldı. Hayvanları kırbaçladı... Aşağıya doğru mümkün olan süratle gitmeye başladı.

Yolun üzeri arabalar, hayvanlar, insanlarla hıncahınç dolu olduğundan Bihruz Bey dakikada bir durmaya mecbur oldukça

93 mecediye: Gümüş yirmi kuruşluk.

94 *Pardon mon şer!* (*Pardon mon cher!*): Affedersiniz dostum!

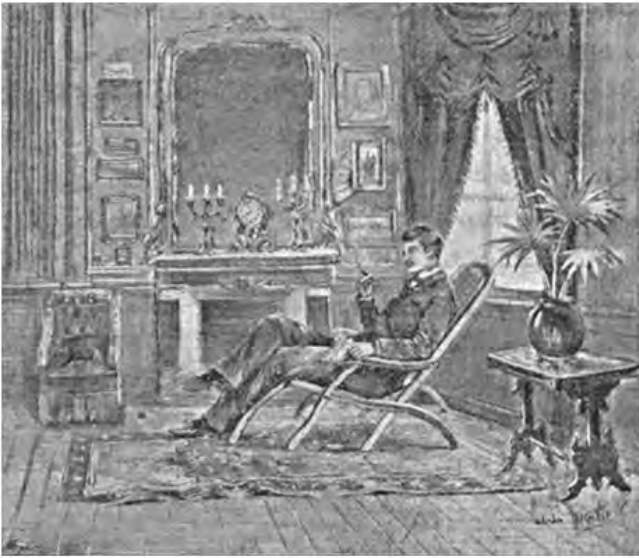
95 *jile* (*gilet*): Yelek.

96 *J'ai affaire, j'ai affaire!.. Je suis je pressé:* İşim var, işim var! Acelem var!

97 *par malör* (*par malheur*): Maalesef, ne yazık ki.

sabırsızlığından pek fazla sıkılırdı. Hele aşağıki kapıyı da buldu. Oradan ötesi tenhaca idi. Arabayı alabildiğine koşturarak Tophanelioğlu mevkiine geldi. Birdenbire durdu. Çünkü burada karşısına çıkan dört yoldan hangisine gitmek lazım geleceğini önce düşünüp kararlaştırmamıştı. Burada daha fazla sıkılmaya başladı. İki dakika kadar bekledikten sonra Beylerbeyi'ne inen yolu tutturdu. İstavroz üzerlerine kadar bir koşu gitti. *Landodan* bir iz bile bulamadı. Oradan döndü. Bağlarbaşı, Nuhkuyusu tarafıyla Haydarpaşa'ya indi. *Landodan* yine eser bulamayınca bütün bütün ümitsizliğe düştü.

Bu esnada vakit de on ikiyi geçmiş, yarıma geliyordu. Çaresiz, Koşuyolu'ndan ağır ağır giderek büyük bir üzüntüyle köşküne döndü. Doğruca odasına çıktı. Fesini bir tarafa attı. Eldivenlerini çıkardı. O aralık:

Bihruz Bey'in odası

– *Mösyö e servi, e Mösyö Piyer e lâ...*⁹⁸ diye gelen uşığı Mişel'i bir paylama ile savdıktan sonra sehpanın üzerinde bir tabak içinde duran Frenk sigaralarından birisini aldı. Tepesini dişiyle kopardı. Sigarayı lambadan yaktı. Kanapeye geçti, oturdu ve sigaranın tavana doğru yükselmekte olan mavi dumanını gözleriyle takip ederek kara kara düşünmeye başladı.

98 Monsieur est servi, et monsieur Pier est lâ: Efendim, yemek servisi yapıldı. Bay Piyer de orada.